



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

# Ιστορία της πόλης και της πολεοδομίας

**7<sup>η</sup> διάλεξη: Οι πολεοδομικές και οικιστικές πολιτικές που διαμόρφωσαν την Αθήνα από το 1830 έως τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα**

**Διδάσκουσα: Δρ. Νικολίνα-Σπυριδούλα Μυωφά**

**Email: [n.myofa@aegean.gr](mailto:n.myofa@aegean.gr)**

# Εισαγωγή

- Η Αθήνα κατοικείται διαρκώς περισσότερα από 5.000 χρόνια (από την εποχή της νεολιθικής εγκατάστασης).
- Ωστόσο τα ίχνη της συνέχειας της Αθήνας χάνονται μέσα στο χρόνο λόγω των συνεχών επεκτάσεων και της πληθυσμιακής της μεγέθυνσης.
- Συνυπάρχουν μνημεία του κλασικού παρελθόντος στο χώρο από τη μια και από την άλλη στοιχεία που μαρτυρούν την πρόσφατη οικοδόμηση της (κυρίως κτήρια της μεταπολεμικής περιόδου).
- Αυτό που λείπει είναι τα ίχνη από τις ενδιάμεσες περιόδους όπως συμβαίνει στις περισσότερες πόλεις των Ευρωπαϊκών χωρών.

# Εισαγωγή

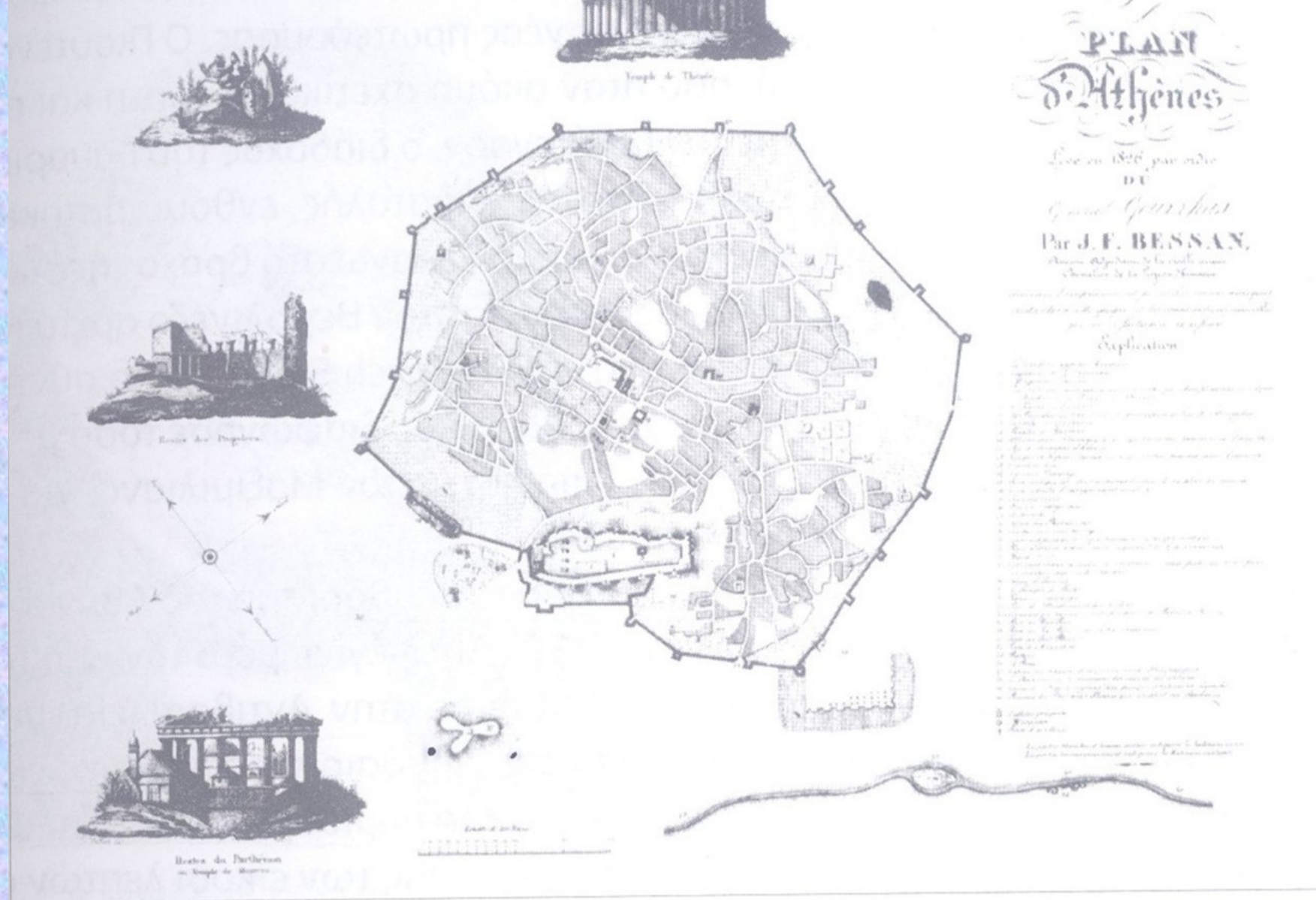
- Αυτά τα ίχνη χάθηκαν γιατί την περίοδο μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την εισροή των προσφύγων της Μικράς Ασίας οι **ανάγκες για εξεύρεση χώρου για τη στέγασή τους ήταν μεγάλες.**
- Οι **επεκτάσεις της πόλης ήταν μονόδρομος** και είχαν ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση του παλιού ιστού.

(Μαλούτας, 2002, 16-17)

# Η ίδρυση μιας πρωτεύουσας

- Το **1830** με την υπογραφή του **Πρωτοκόλλου του Λονδίνου** η Ελλάδα αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο και ελεύθερο κράτος.
  - Η **Αθήνα** παρουσίαζε εικόνα ερήμωσης αφού οι περισσότεροι Αθηναίοι είχαν μετεγκατασταθεί στα νησιά του Σαρωνικού.
  - Ο οικισμός της παλιάς πόλης, η **Χώρα**, είχε **μικρή επιφάνεια**.
  - Ο πληθυσμός της Αθήνας στις αρχές του **1831** ήταν περίπου **4.000 κάτοικοι**.
  - Ο πληθυσμός της πόλης άρχισε να αυξάνεται με την εισροή νέων κατοίκων μετά την **29<sup>η</sup> Ιουνίου 1833** όπου η **Αθήνα ορίστηκε ως η πρωτεύουσα του νεοσύστατου Κράτους**.
  - Άρχισε να αποκτά χαρακτήρα αστικής συγκρότησης.

✓ Η κτισμένη πόλη έφθανε στο ύψος των σημερινών οδών Θρασύλλου, Αισχίνου, Πιττακού, Λέκκα, Πραξιτέλους, Ευριπίδου και Σαρρή, μέχρι του ναού Αγίων Ασωμάτων στο Θησείο και του Αρείου Πάγου.



Εικ. 1.1. Το σχέδιο της Αθήνας από τον J.F. Bessan (1826).

Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού (1985), Αθήνα Ευρωπαϊκή Υπόθεση, Αθήνα: Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ευρώπης, σ. 131.

# Η ίδρυση μιας πρωτεύουσας

- Το ρόλο της πρωτεύουσας του Ελληνικού κράτους διεκδικούσαν πολλές πόλεις: **Κόρινθος, Ναύπλιο, Άργος, Τρίπολη, Ερμούπολη και Μέγαρα.**
- Επιλέχθηκε η Αθήνα από τον βασιλιά Όθωνα λόγω:
  - της **αρχαίας αίγλης** που περιέβαλλε την πόλη
  - της **κεντροβαρικότερης γεωγραφικής θέσης** της πόλης σε σχέση με το σύνολο της χώρας
  - της **υποστήριξης από την Αντιβασιλεία** αυτής της επιλογής.
- Οι κάτοικοι της Αθήνας υποσχέθηκαν στην Αντιβασιλεία ότι **θα παραχωρούσαν στο Δημόσιο τις αναγκαίες εκτάσεις** για την ανέγερση δημόσιων κτηρίων και έργων κοινής ωφέλειας (δρόμους, πλατείες, εκτάσεις με πράσινο κ.ά.) έναντι **αποζημίωσης.**

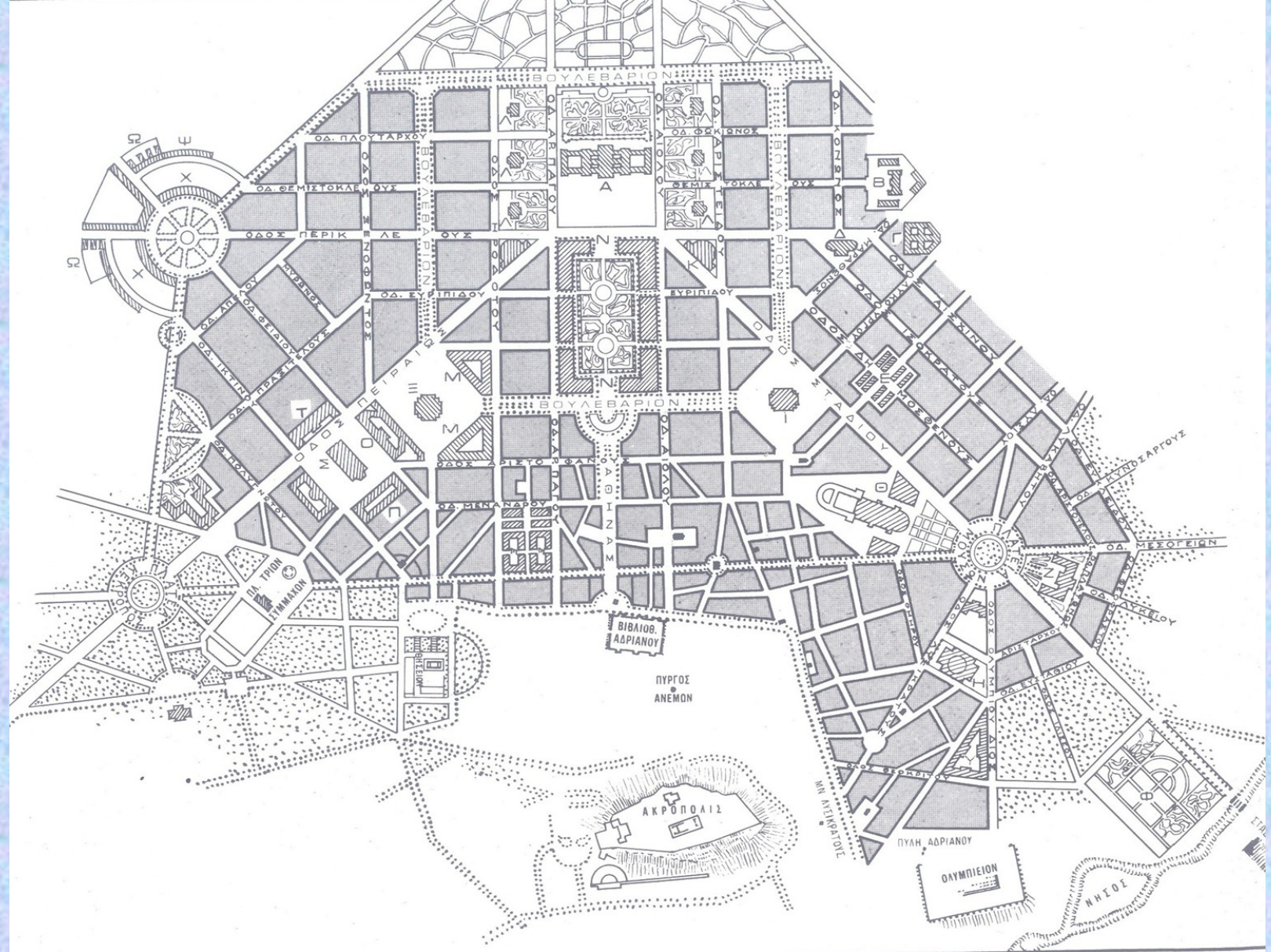
# Η ίδρυση μιας πρωτεύουσας

✓ Πρωτεύουσα της Ελλάδος πρέπει να γίνουν αι Αθήναι, όχι διότι πάσα επαρχία εν Πελοποννήσω έχει το κέντρον αυτής, όχι μόνον διότι η Αττική και σύμπασα η Στερεά Ελλάς δεν δύναται να στερηθεί πρωτευούσης, αλλά και διότι, ως γνωστόν αι Αθήναι έχουν το μόνον δυνάμενον να συγκριθῆ προς το της Σμύρνης **κλίμα**, το **ευφορώτατον έδαφος**, το κάλλιστον προς **οικοδόμησιν υλικών, λιμένας και όρμους ευχρηστοτάτους** προς την κατά πάσαν διεύθυνσιν εμπορίαν, έτι δε τας μεγίστας αναμνήσεις. Ταύτα αποτελούσι δι' αυτάς αξιώσεις δικαιοτάτας, μη δυνάμενας να παροραθώσιν (σ. δεν μπορούν να αγνοηθούν) άνευ μεγάλων **πολιτικών σφαλμάτων**. Αι Αθήναι δύνανται εντός ολίγων ετών να προαχθώσιν εις **ανθούσαν πόλιν** [...] (Γενική Εφημερίς της Αυγούστας, 1832 · στο Μαρμαράς, 2012, 16).

# Το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας

- Ο **Κλεάνθης και ο Σάουμπερτ**, οι δύο αρχιτέκτονες στους οποίους ανατέθηκε η **εκπόνηση του ρυμοτομικού σχεδίου της Αθήνας το 1832** και οι οποίοι ήταν υπέρμαχοι της μεταφοράς της πρωτεύουσας στην Αθήνα.
  - Στόχος τους ήταν μέσω του ρυμοτομικού σχεδίου, που θα πρότειναν, η αναβίωση της δόξας της Αρχαίας Αθήνας (επηρεασμένο από τον Ρομαντικό Κλασικισμό, τη μορφολογική τάση της εποχής).

- ✓ Οι σημερινοί οδοί Ερμού, Πειραιώς, Σταδίου σχημάτιζαν ένα **ορθογώνιο ισοσκελές τρίγωνο**.
- ✓ Στις 3 κορυφές τοποθετούνταν **ανοιχτοί χώροι** με δημόσια κτήρια.
- ✓ Στην κύρια κορυφή του τριγώνου είχε τοποθετηθεί η **οδός Αθηνάς** με μέριμνα η θέα να οδηγεί οπτικά προς τον ιερό βράχο της Ακρόπολης.
- ✓ Το σχέδιο κάλυπτε επιφάνεια **2.890 στρεμμάτων** από τα οποία τα 571 αποδόθηκαν σε χώρους πρασίνου & πλατειών.
- ✓ Προβλεπόμενος πληθυσμός **35.000-40.000 κάτοικοι**.



Ἡ συγκρότησις τοῦ σχεδίου Κλεάνθου καὶ Σάουμπερτ : Α, Ἀνάκτορον. Β, Στρατών, Πολεμαρχείον. Γ, Ὀπλοθήκη. Δ, Νομισματοκοπείον. Ε, Ε, Ἀγοραί. Ζ, Ἀκαδημία. Η, Βιβλιοθήκη. Θ, Ἐπισκοπή. Ι, Κ, Κ, Μ, Μ, Ἀγνωστα κτίρια. Λ, Λ, ... Ὑπουργεῖα. Ν, Ν, Ἐμπορικὴ Ἀγορά. Ξ, Βόρσα (Χρηματιστήριον). Ο, Ταχυδρομείον. Π, Ἀστυνομία. Ρ, Τελωνεῖον. Σ, Ναός. Τ, Βουλευτήριον. Υ, Υ, Λουτρά. Φ, Βοτανικὸς κήπος. Χ, Χ, Στρατώνες. Ψ, Ψ, Ἐλαιοτριβεῖα. Ω, Ω, Μακελεῖα (Σφαγεία).

# Το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας

- Οι Αθηναίοι **αποδέχτηκαν με ενθουσιασμό** τις πολεοδομικές εξελίξεις.
- **Εγκρίθηκε το σχέδιο** των Κλεάνθη και Σάουμπερτ με μικρές τροποποιήσεις.
- Ξεκίνησε η υλοποίησή του.
- Προέκυψαν ωστόσο **προβλήματα** στην εφαρμογή του σχεδίου:
  - **έντονες αντιδράσεις κατοίκων** στις εκτεταμένες κατεδαφίσεις κτηρίων για τη διάνοιξη νέων οδών
  - **αδυναμία εξεύρεσης χρημάτων από την πολιτεία** για την αποζημίωση των ιδιοκτητών από τις απαλλοτριώσεις.



**Αναστολή της εφαρμογής** του ρυμοτομικού σχεδίου των Κλεάνθη και Σάουμπερτ στις 23/06/1834 και σε **τμηματικές αναθεωρήσεις** του.

# Τροποποίηση του σχεδίου

- Ο βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκος απέστειλε στην Ελλάδα τον έμπιστό του αρχιτέκτονα **Λέοντα φον Κλέντσε** για να λύσει το πρόβλημα που είχε ανακύψει με την εφαρμογή του σχεδίου της Αθήνας.
- **Συνέταξε ρυμοτομικό σχέδιο** που εγκρίθηκε στις 18/9/1834.
  - Το σχέδιο αυτό διατήρησε τα βασικά μορφολογικά του σχεδίου των Κλεάνθη και Σάουμπερτ
  - Πρότεινε αλλαγές: στις διαστάσεις των ανοιχτών χώρων, στη χωροθέτηση των δημόσιων κτηρίων στον αστικό ιστό, στη συνολική έκταση του εγκεκριμένου σχεδίου της πόλης.

# Τροποποίηση του σχεδίου

- Η **παρέμβαση του Κλέντσε** είχε ως αποτέλεσμα:
  - Τον **περιορισμό** του πλάτους των οδών, του μεγέθους των πλατειών και της αρχαιολογικής ζώνης
  - Η πόλη απέκτησε πιο **πυκνοδομημένο χαρακτήρα** σε αντίθεση με την αραιοδομημένη πόλη που προέκυπτε από το αρχικό σχέδιο των Κλεάνθη-Σάουμπερτ
  - Δραστικό **περιορισμό του συνολικού εμβαδού** του εγκεκριμένου σχεδίου της πόλης (**2.204 στρέμματα** αντί 2.890)

# Η υλοποίηση του σχεδίου και νέες μεταβολές

- Ξεκίνησε η **διάνοιξη των οδών Αιόλου, Αθηνάς και Ερμού**:
  - Μέσα σε κλίμα δυσαρέσκειας των κατοίκων, όταν αντίκριζαν τα κτήριά τους που ρυμοτομούνταν να κατεδαφίζονται (Μπίρης, 1933 · στο Μαρμαράς, 2012, 22).
- Παράλληλα **νέοι κάτοικοι εγκαθίστανται στην Αθήνα**: εσωτερικοί μετανάστες από την επαρχία αλλά και ομογενείς από το εξωτερικό.
- Η κατάσταση που δημιουργήθηκε εξαιτίας της **απουσίας καταλυμάτων για εγκατάσταση** στην αρχή ήταν ανεξέλεγκτη, ωστόσο η κυβέρνηση έλαβε αυστηρά μέτρα για την επιβολή της τάξης.
- Η επιλογή τοποθέτησης των Ανακτόρων μεταξύ των λόφων Λυκαβηττού και Ακρόπολης πυροδότησε νέες μεταβολές στο σχέδιο πόλης.

# Η υλοποίηση του σχεδίου

- Το **1837** εγκρίθηκε το σχέδιο του μηχανικού **Χόχ** με το οποίο υλοποιήθηκε η πρόταση για τοποθέτηση των Ανακτόρων στη θέση όπου σήμερα βρίσκεται η Βουλή των Ελλήνων.
  - Με αυτό το σχέδιο δημιουργήθηκαν οι λεωφόροι Πανεπιστημίου, Αμαλίας, τροποποιήθηκε η πλατεία Συντάγματος και έγινε διαρρύθμιση του πολεοδομικού σχεδίου της οδού Φιλελλήνων.

# Μεταγενέστερες αλλαγές του πολεοδομικού σχεδίου

- Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα (1899):

- Δεν πραγματοποιήθηκαν ουσιαστικές μεταβολές στην οργάνωση της πόλης και

- Δεν αναλήφθηκαν σημαντικές πρωτοβουλίες όσον αφορά τον πολεοδομικό σχεδιασμό της Αθήνας

- Προωθήθηκαν μικρές τοπικές παρεμβάσεις και επεκτάσεις του εγκεκριμένου σχεδίου πόλης.

- Εντάχθηκαν στο σχέδιο πόλης οι παρακάτω περιοχές:

- ✓ Καλλιθέα (980 στρέμματα)

- ✓ Παγκράτι (931 στρέμματα)

- ✓ Κυψέλη (1.019 στρέμματα)

} δεκαετία 1880

- ✓ Αμπελόκηποι (562 στρέμματα)

- ✓ Κολώνος (1.253 στρέμματα)

- ✓ Ιλίσια (676 στρέμματα)

} δεκαετία 1890

# Μεταγενέστερες αλλαγές του πολεοδομικού σχεδίου

→ Η πρακτική των πολεοδομικών επεκτάσεων του σχεδίου της Αθήνας υπήρξε πολύ συχνή στην ιστορία της πόλης:

✓ **Δεκαετίες 1890-1900**: οι επεκτάσεις που εγκρίθηκαν αύξησαν την έκταση της πόλης κατά περίπου **30%** σε σχέση με το έως τότε ισχύον σχέδιο πόλης.

- Κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό της πόλης έγινε φανερό πως η πολιτεία έπρεπε να ασχοληθεί με τα **έργα υποδομής**.
- Προσθήκη **χώρων πρασίνου** στην πόλη.
- Λειτουργία της **σιδηροδρομικής γραμμής** Αθήνα-Πειραιά το 1869 και του ατμοκίνητου **τροχιόδρομου** (τραμ) το 1887 που συνέδεε την Αθήνα με το Φάληρο.
- Το 1889 ξεκίνησε ο **ηλεκτροφωτισμός** της πόλης.

# Η οικιστική ανάπτυξη της Αθήνας

- Η **ταχύτατη οικιστική ανάπτυξη** της Αθήνας ακολούθησε τη φάση της πολεοδομικής ανάπτυξης της πόλης.



- ✓ Η αυξημένη ζήτηση για κατοικία οδήγησε σε άνοδο την **αξία της γης** και **ενίσχυσε την κερδοσκοπία** γύρω από αυτή.
- ✓ Η **λατόμευση των λόφων** με στόχο την ανοικοδόμηση της πόλης οδήγησε σε αλλοίωση ή εξαφάνιση ορισμένων από αυτούς.
- Η οικοδόμηση ήταν εντονότερη στην παλιά πόλη ενώ έξω από αυτή η ανοικοδόμηση ήταν αρχικά μικρή.

# Η οικιστική ανάπτυξη της Αθήνας

- **Διαμόρφωση νέων συνοικιών:** προς τα τέλη του δεύτερου μισού του 19<sup>ου</sup> αιώνα
- Οικοδομήθηκαν οι ακόλουθες περιοχές:
  - Δεκαετία 1880: πλατεία Ομονοίας και Χαυτεία και συνοικίες: Μεταξουργείου, Κυκλοβόρου και Βάθειας
  - Δεκαετίες 1880-1890: γύρω από την πλατεία Συντάγματος
- Ανοικοδόμηση διώροφων ή ημι-τριώροφων κατοικιών με στόχο την εμπορευματοποίηση:
  - Εξάρχεια
  - Και γενικότερα σε συνοικίες στη βορειοανατολική πλευρά της πόλης
  - Αυξημένη ζήτηση από ομογενείς προερχόμενους από την Αίγυπτο

# Η οικιστική ανάπτυξη της Αθήνας

- Η τυπική αθηναϊκή κατοικία του 19<sup>ου</sup> αιώνα περιελάμβανε δύο τύπους:
  - **Λιτά κτήρια** κατασκευασμένα από απλούς ανώνυμους λαϊκούς καλλιτέχνες.
  - **Ισόγειες ή διώροφες κατοικίες των αστικών στρωμάτων** σχεδιασμένες από αρχιτέκτονα ή πολιτικό μηχανικό.

# Συμπεράσματα

- **Κολοσσιαίο** το έργο που υλοποιήθηκε την περίοδο από την ανακήρυξη της Αθήνας πρωτεύουσας του νέου Ελληνικού Κράτους έως τα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα.
  - Στην πραγματικότητα **δημιουργήθηκε μια νέα πόλη επάνω στα ερείπια της αρχαίας δοξασμένης Αθήνας** και στα συντρίμμια μιας μικρής πολίχνης με ανατολίτικα χαρακτηριστικά. Η προσπάθεια που καταβλήθηκε ξεπέρασε το περιορισμένο πλαίσιο της χώρας και αποτέλεσε «**ευρωπαϊκή υπόθεση**», όπως σωστά χαρακτηρίστηκε. Τούτο, όχι μόνο διότι στο αρχικό στάδιο του πολεοδομικού σχεδιασμού της κινητοποιήθηκε η **βαυαρική αυλή**, ούτε διότι τα πρώτα μεγαλοπρεπή κτήρια της πόλης σχεδιάστηκαν από **επιφανείς Ευρωπαίους αρχιτέκτονες**, αλλά κυρίως επειδή η συνέχιση και ολοκλήρωση του έργου της ίδρυσης της σύγχρονης ελληνικής πρωτεύουσας έγινε μέλημα των **ομογενών της διασποράς**, που είχαν, κατά κανόνα, αναπτύξει την επιχειρηματική δραστηριότητά τους στον ευρωπαϊκό χώρο και διότι το μορφολογικό πρότυπο, που υιοθετήθηκε για τη διαμόρφωση της νέας Αθήνας, ήταν εκείνο του ιστορισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στην εκδοχή του νεοκλασικισμού, που κυριαρχούσε τότε στον ευρωπαϊκό χώρο (Μαρμαράς, 2012, 31-33).

# Συμπεράσματα

- Το βασικό αρνητικό χαρακτηριστικό της προσπάθειας αυτής ήταν η **απρογραμματίστη πολεοδομική επέκταση της πόλης** που ήταν το αποτέλεσμα της πίεσης:
  - που ασκούσαν τα ιδιωτικά συμφέροντα της πόλης
  - που δημιουργούνταν εξαιτίας των πραγματικών αναγκών της πόλης.

# Η πολεοδομική εξέλιξη της πρωτεύουσας στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα

- Τη **δεκαετία του 1900** τα βασικά έργα πολεοδομικού χαρακτήρα που υλοποιήθηκαν ήταν:

→ **Ρυθμίσεις κυκλοφοριακού χαρακτήρα** μικρής κλίμακας εντός του εγκεκριμένου σχεδίου πόλης

✓ Συγκεκριμένα το 1906, υποβλήθηκαν προτάσεις εξωραϊσμού της κυκλοφοριακής οργάνωσης του περιβάλλοντος χώρου του βράχου της Ακρόπολης, που οδήγησαν τελικά στη διαμόρφωση της λεωφόρου Αγίου Παύλου σε προέκταση της λεωφόρου Διονυσίου Αρεοπαγίτου. Το 1908, ο αρχιτέκτων και νομομηχανικός Αθανάσιος Γεωργιάδης, με βασικό επιχείρημα την αναμενόμενη αύξηση της χρήσης του αυτοκινήτου ως μέσου μεταφοράς, επανήλθε στο ζήτημα της διάνοιξης νέων οδικών αρτηριών στο εσωτερικό του πολεοδομικού ιστού της πρωτεύουσας, θέτοντας κατά κάποιο τρόπο στην επικαιρότητα την παλαιότερη πρόταση του αρχιτέκτονα Παύλου Βακά του 1896. Σύμφωνα με αυτή, θα έπρεπε να δημιουργηθεί λεωφόρος πλάτους σαράντα μέτρων (η λεγόμενη λεωφόρος Ασπασίας και Περικλέους), που θα συνέδεε την περιοχή του Πανεπιστημίου με αυτήν της πλατείας Μοναστηρακίου και την επέκτασή της από εκεί έως την υπό μελέτη περιφερειακή λεωφόρο της Ακρόπολης (λεωφόρος Παρθενώνος) (Μαρμαράς, 2012, 36).

# Η πολεοδομική εξέλιξη της πρωτεύουσας στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα

→ **Νέες επεκτάσεις του σχεδίου πόλης** προς την περιαστική ζώνη.

✓ Το **1909** το εγκεκριμένο σχέδιο της Αθήνας είχε φτάσει τα **21.545** στρέμματα.

✓ Εντάχθηκαν στο σχέδιο: μεγάλες εκτάσεις στην περιοχή του **Πεδίου του Άρεως**, στη συνοικία **Κυνοσάργους** και στην ευρύτερη περιοχή **Καλλιθέας και Φιλοπάππου**.

# Η πολεοδομική εξέλιξη της πρωτεύουσας στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα

- **Νέα πολεοδομική πολιτική αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1910 με στόχο τη συστηματική και έντονη προσπάθεια εκσυγχρονισμού της πόλης και περιορισμού της έκτασής της.**
  - **Μειώθηκαν οι απρογραμματίστες επεκτάσεις του σχεδίου πόλης: μόλις 5 με την κυριότερη στην περιοχή της Κολοκυνθούς.**
  - **Ενιαίος πολεοδομικός σχεδιασμός της πρωτεύουσας και όχι διεσπαρμένος σε μικρότερους αστικούς σχηματισμούς.**
  - **Δόθηκε έμφαση στην κατάρτιση πολεοδομικών προτάσεων και σχεδίων τα οποία θα αντιμετώπιζαν τα προβλήματα που απέρρεαν από την άναρχη οικιστική της ανάπτυξη.**
- **Υποβλήθηκαν κάποιες πολύ φιλόδοξες προτάσεις οι οποίες χαρακτηρίστηκαν ως «μεταρρυθμιστικά όνειρα».**

- Τα πολεοδομικά αυτά σχέδια ήταν τα ακόλουθα:

→ Σχέδιο Χόφμαν

- ✓ Υποβλήθηκε τον **Μάιο του 1910**
- ✓ Εστίασε σε **κυκλοφοριακά ζητήματα** και στην **αρχιτεκτονική αναμόρφωση** της πόλης.
- ✓ Πρότεινε τη δημιουργία **περιφερειακών λεωφόρων** οι οποίες θα συμπλήρωναν τις ακτινωτές οδούς που ήδη υπήρχαν.
- ✓ Αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις στα οικοδομικά τετράγωνα που θα προέκυπταν από τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις



Εικ. 2.2. Γενική κυκλοφοριακή ρύθμιση σύμφωνα με το Σχέδιο Δόμησης Αθηνών του L. Hoffmann (1910).

Πηγή: Πολύζος (1985β), *op.cit.*, σ. 38.

Μαρμαράς, 2012, 39

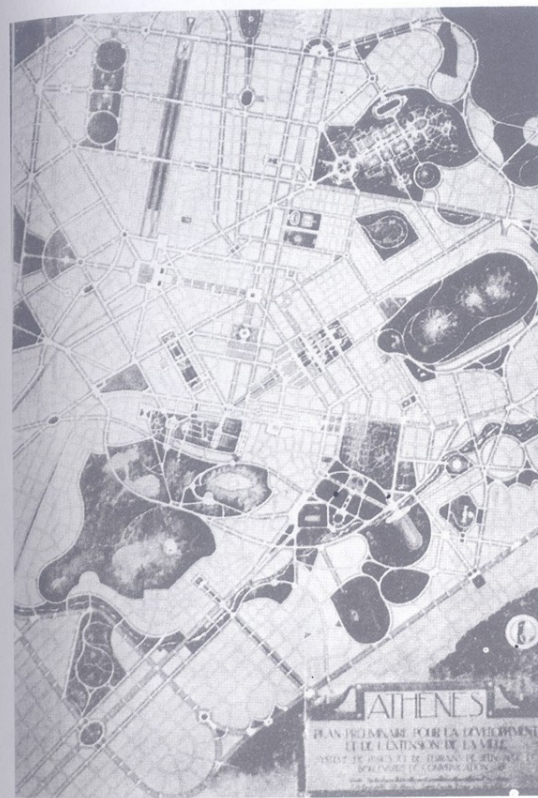
# Η πολεοδομική εξέλιξη της πρωτεύουσας στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα

- ✓ Υπήρξαν **αντιδράσεις από κρατικούς και διοικητικούς υπαλλήλους** με αποτέλεσμα το σχέδιο Χόφμαν να μην υλοποιηθεί.
- ✓ Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, οι προτάσεις του Χόφμαν **αγνοούσαν τα προβλήματα και τις δυνατότητες της χώρας.**

- Τα πολεοδομικά αυτά σχέδια ήταν τα ακόλουθα:

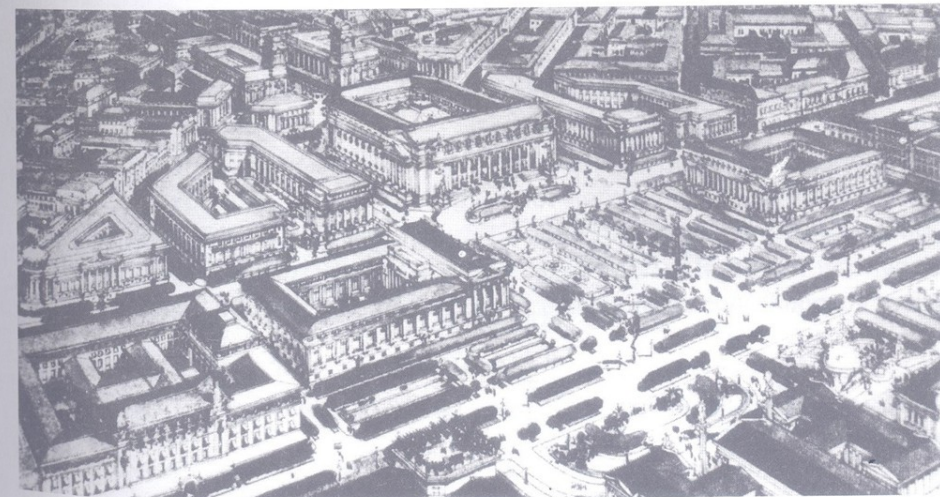
### → Σχέδιο Μώσον

- ✓ Παρουσιάστηκε τον **Φεβρουάριου του 1917**
- ✓ Συγκέντρωση **ομοειδών πολεοδομικών λειτουργιών** σε επιμέρους κέντρα.
- ✓ Κατασκευή **συγκροτημάτων εργατικών κατοικιών**
- ✓ **Αναβάθμιση** του περιβάλλοντος χώρου της Ακρόπολης
- ✓ **Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις** με την επέκταση οδών.
- ✓ **Δημιουργία οικονομικού οργανισμού** ο οποίος θα διαχειρίζονταν το σχέδιο.



Εικ. 2.6. Το γενικό σχέδιο της προκαταρκτικής πρότασης του Thomas Mawson για την ανάπτυξη και επέκταση της Αθήνας (1919).

Πηγή: Μανούδη (1985), *op.cit.*, σ. 52.



Εικ. 2.7. Προοπτική άποψη του κέντρου της Αθήνας, σύμφωνα με τον Thomas Mawson (1919). Πηγή: Μανούδη (1985), *op.cit.*, σ. 51.

# Η πολεοδομική εξέλιξη της πρωτεύουσας στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα

- ✓ Η βασική κριτική που δέχθηκε το σχέδιο Μώσον είναι ότι περιείχε πολλές **απλουστεύσεις των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η Αθήνα.**

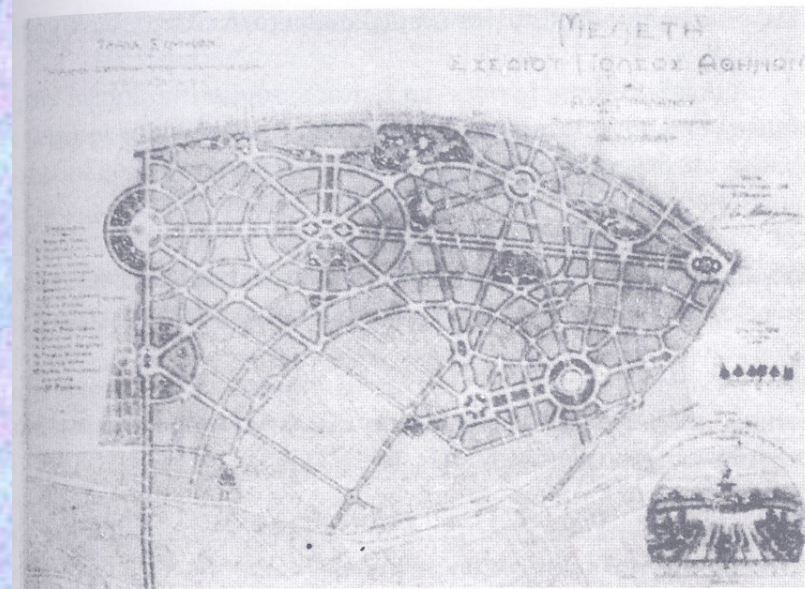


Οι προτάσεις των ξένων πολεοδόμων είχαν **μεγάλες αδυναμίες** που απορρέαν από την **άγνοια** του πλαισίου: δηλαδή **των δυνατοτήτων της Αθήνας.**

- Οι προτάσεις Ελλήνων πολεοδόμων:

→ Αριστείδης Μπαλάνος πρότεινε τον Ιούνιο του 1917:

- Την επέκταση της Αθήνας προς τη **δυτική πλευρά της πόλης** στις περιοχές: Κολωνού, Σεπολίων, Κολοκυνθούς και Ιεράς Οδού
- Μορφολογική οργάνωση εμπνευσμένη από το πρότυπο της **Κηπούπολης**



Εικ. 2.8. Σχέδιο επέκτασης της Αθήνας προς τον Κολωνό, τα Σεπόλια, την Κολοκυνθού και την Ιερά Οδό, από τον Αριστείδη Μπαλάνο (1917).

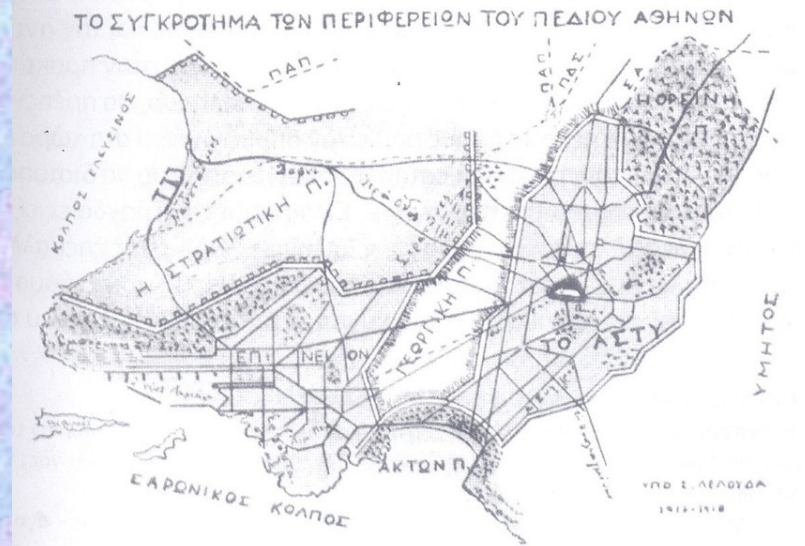
Πηγή: Πολύζος (1985β), *op.cit.*, σ. 40.

→ Στυλιανός Λέλουδας δημοσίευσε το 1918 και το 1921 προτάσεις που αφορούσαν το σύνολο **Αθηναϊκού λεκανοπεδίου:**

- ✓ Αντιμετώπισε για πρώτη φορά τις δύο πόλεις **Αθήνα-Πειραιά και τους γύρω οικισμούς ως ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα.**

→ Πέτρος Καλλιγιάς πρότεινε το 1919:

- ✓ Μια συνολική πρόταση για την πόλη με τίτλο: «Σχέδιο των Αθηνών».



Εικ. 2.9. Γενικό Σχέδιο Πεδίου Αθηνών από το Στ. Λελοúδα (1921).

Πηγή: Πολύζος (1985β), *op.cit.*, σ. 43.

# Βιβλιογραφία

- ✓ Μαλούτας Θ. (επιμ.) (2002). *Οι πόλεις: Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας*. Αθήνα-Βόλος: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών & Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- ✓ Μαρμαράς, Ε. (2012). *Για την Αρχιτεκτονική και την Πολεοδομία της Αθήνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σσ. 15-33.
- ✓ Μπίρης Κ. Η. (1999). *Αι Αθήναι: από του 19ου εις τον 20ον αιώνα*. 4η έκδοση. Αθήνα: Μέλισσα.
- ✓ Μπίρης Κ. Η. (1933). *Τα πρώτα σχέδια των Αθηνών, Ιστορία και ανάλυσις των*. Αθήνα: Κ. Σ. Παπαδογιάννης.